

AKADEMIK MOBILLIK – BOLONIYA JARAYONLARINING MUHIM SHARTI SIFATIDA

Rahmonqulov Shuhrat Abduhamidovich –

II kurs magistratura talabasi.

Jizzax davlat pedagogika universiteti

ANNOTATSIYA:

Ushbu maqolada ta'lim tizimi rivojlanishining muhim jihatlarida biri bo'lgan akademik mobillik masalalari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Akademik mobillik, mobilizatsiya, uriversallik, integratsiya, milliy ta'lim tizimi, kredit modul tizimi, oliy ta'lim, Boloniya jarayonlari, o'quv dasturlari.

Jahonda kechayotgan integratsiyalashuv jarayonlarining jadallashuvi yagona ta'lim tizimini yaratish, xalqaro darajada tan olinadigan akademik daraja berish jarayonlarini muvofiqlashtirish, talabalar mobilizatsiyasini ta'minlash, xalqaro darajada oliy ta'lim tizimlarining tubdan o'zgarishini hamda oliy ta'lim muassasalari o'quv jarayonidagi akademik nufuzini xalqaro darajaga olib chiqish muammolarni keltirib chiqarmoqda. Jumladan, butun dunyoda ta'lim integratsiyasi yoki oliy ta'lim modern, ta'lim strategiyasi, global ta'lim makonini shakllantirish, baynalmilallashtirish, ta'lim siyosati, talabalar mobilizatsiyasi kabi ustuvor yo'nalishlarda islohotlar amalga oshirish bilan bir qatorda oliy ta'lim tizimini chet el ta'lim tizimi bilan integratsiyalashning tashkiliy-pedagogik jihatlarini takomillashtirish ham dolzarb ahamiyatga ega bo'lmoqda.

Zamonaviy Yevropa ta'lim tizimining asosiy prinsipi - bu mutaxassisning shaxsiy muvaffaqiyatiga e'tibor qaratish tamoyili - insonning kasbiy o'sishini ta'minlash, uning martaba pog'onasida ko'tarilishini va iqtisodiy hayotini ta'minlashga qaratilgandir. Ushbu tamoyilni amalga oshirishning asosiy sharti - bu individuallashtirish va o'quv jarayonining moslashuvchanligini oshirishdir. Ta'lim dasturlari darajasida bu modulli tuzilishga va ta'lim yutuqlarini qayd etishning moslashuvchan tizimiga o'tishni anglatadi. Tarkibiy va institutsional darajada - bir nechta muassasalarda malaka oshirish imkoniyatlarini ta'minlash va norasmiy sektorni ta'lim sohasiga kiritish (qisqa kurslar, o'quv markazlari, korporativ ta'lim va malakasini oshirish tizimlari) maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Ushbu tamoyilni amalga oshirishning yana bir sharti - bu ta'lim mazmunini shaxsiy va kasbiy vakolatlarni shakllantirishga hamda o'zgarishga tayyorlikka moyillik bilan rivojlantirishdir. Yevropa mamlakatlarining akademik mobillikni rivojlantirish, masofaviy ta'limni qo'llab-quvvatlash, yagona malakaviy tizimni yaratish, sifat nazorati va umuman, Yevropaning

yagona ta'lim makoni g'oyasini amalga oshirish kabiyo'nalishlardagi sa'y-harakatlari o'quv jarayonining individualliginioshishga va moslashuvchanligini oshirishga qaratilgan.

Ammo shuni ta'kidlash kerakki, bilimga asoslangan jamiyatni muvaffaqiyatli shakllantirish uchun ko'pchilik Yevropa davlatlari, avval, o'tmishda qolgan qiyinchiliklarni yengib o'tishlari kerak edi. Bu, avvalambor, oliy ma'lumotga ommaviy kirishning yetishmasligi, ta'limning past sifati va zamonaviy ehtiyojlarga mos emasligi, boshqaruv tuzilmalari va uslublarida moslashuvchanlikning yo'qligi, rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda ta'lim darajasidagi farqning tobora ortib borishi bilan xarakterlanadi[1].

Ushbu muammoni hal qilish uchun:

- aholining barcha qatlamlari uchun ma'lumot olish imkoniyati;
- butun hayot davomida ta'lim tizimini rivojlantirish;
- yagona ta'lim makonini rivojlantirish (akademik mobillikni rivojlantirish, yagona malakaviy tuzilmani yaratish, ta'lim sifatini baholashning yagona xalqaro tizimini yaratish);
- ta'lim tizimida axborot texnologiyalarini rivojlantirish va masofaviy ta'limni targ'ib qilish;
- bilimga asoslangan jamiyat va barqaror rivojlanish uchun ta'lim g'oyasini ilgari surish lozim.

Zamonaviy dunyoda ta'lim sohasidagi asosiy tendensiya ta'lim investitsiya nuqtai nazaridan iqtisodiy rivojlanishning harakatlantiruvchi kuchiga, iqtisodiyotning jozibali sohasiga aylanib bormoqda deb hisoblash mumkin.

Ta'lim va qayta tayyorlash tizimi insonni butun hayoti davomida (umr bo'yi o'rganish) hamroh bo'ladi, ijtimoiy dinamikani belgilaydi va kadrlar kapitalizatsiyasini ta'minlaydi[2].

Rossiyaning Yevropa va jahon ta'lim makoniga integratsiyasi - globallashuv jarayonining keng va keng qamrovli bosqichiga mos ravishda Rossiya ta'lim tizimini rivojlantirishning dolzarb yo'nalishlaridan biri sanaladi. Rossiya va Yevropa mamlakatlari uchun Bolonya deklaratsiyasining qabul qilinishi bilan tarixiy jihatdan boshqacha rivojlangan ta'lim tizimlarini o'zaro boyitish uchun hali to'liq amalga oshirilmagan imkoniyatlar ochildi.

Bolonya jarayoni 1998 yil 25 mayda Sorbonna Universitetining 800 yilligiga bag'ishlangan tadbirda Fransiya, Germaniya, Italiya va Buyuk Britaniyaning ta'lim vazirlari tomonidan imzolangan Sorbonna deklaratsiyasi tomonidan boshlangan[3].

Davlatlar darajasidagi Bolonya jarayoni 1999 yil 19 iyunda 29 ta ta'lim vazirlari o'z hukumatlari nomidan Bolonya deklaratsiyasi deb nomlangan hujjatni imzolashi bilan tashkil etilgan. Bolonya jarayonining navbatdagi bosqichi 2001 yil 19 mayda Pragada bo'lib o'tdi, u yerda 33 Yevropa mamlakati vakillari Praga kommyunikesini imzoladilar. Rossiya Bolonya tashabbusiga 2003 yil 19 sentabrda Berlin yig'ilishida qo'shildi.

Bolonya Hamdo'stligi doirasida davlatlarning birlashishi dunyodagi globallashuv jarayonining natijasi bo'lib, Yevropada ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy barqarorlikning dolzarb sharti - mamlakatlarni ajratib turuvchi ijtimoiy-madaniy tubsizlikni yo'q qilish zarurati bo'lgan edi. Har qanday mamlakatda har bir alohida shaxsning moslashuvchanligi va murosaga kelishga tayyorligiga bog'liq bo'lgan ushbu jarlikni yengib o'tish, jahon miqyosida mamlakatlar o'rtasidagi o'zaro tushunishga va uyg'un hamkorlikka erishishning kalitidir.

Madaniyatlararo darajada o'z faoliyatini amalga oshirish uchun zarur vakolatlarga ega bo'lgan mutaxassisni tayyorlash vazifasi aynan jahon hamjamiyatidagi har bir mamlakatning yuqori kasbiy ta'limi sohasiga to'g'ri keladi. Bunday holda, ko'rsatilgan muammoni hal qilish usullari, Yevropada, keyinchalik jahon ta'lim tizimida bir xil bo'lishi kerak[4].

Aloqa nuqtalarini izlash, Yevropa darajasida ishlashga qodir yuqori malakali mutaxassisni tayyorlashning yagona strategiyasi va taktikasini ishlab chiqish uchun milliy ta'lim tizimlari tajribasini birlashtirgan rasmiy hujjat g'oyasi paydo bo'ldi. Bolonya jarayoni Yevropada va dunyoda oliy ma'lumotni birlashtirishga intiladi va xilma-xillikning asosiy tamoyillariga hurmatni nazarda tutadi.

Bolonya deklaratsiyasining asosiy qoidalar:

- darajali ma'lumot - bakalavr, magistr;
- kreditlarni joriy etish - 30 dan 40 soatgacha bo'lgan o'quv birligining buxgalteriya hisobi, shu jumladan auditoriya va mustaqil ishlarni, haftada talabani ilmiy ishiga teng hajm;
- talabalar va o'qituvchilarning mobilligi;
- ta'lim sifatini nazorat qilish.

Akademik mobillikni rivojlantirish g'oyasi quyidagilarga alohida e'tibor berib, erkin harakat yo'lidagi to'siqlarni yengib o'tishni o'z ichiga oladi:

- talabalar uchun - ta'lim va kasbiy tayyorgarlik imkoniyatlaridan foydalanish;
- o'qituvchilar, tadqiqotchilar va ma'muriy xodimlar uchun - Yevropada tadqiqot, o'qitish uchun foydalanilgan vaqtni tan olish hamda kredit, ularning qonun bilan belgilangan huquqlariga ziyor yetkazmaslik.

Ham talabalar, ham o'qituvchilarning mobilligiga to'sqinlik qiladigan eng muhim omillardan biri bu chet tillarini, ayniqsa ingliz tilini yaxshi bilmaslikdir. Mahalliy ko'plab universitetlarida ingliz tilida yoki boshqa xalqaro qo'llaniladigan chet tillarida o'qitiladigan o'quv kurslari deyarlimavjud emas, Yevropaning ko'plab universitetlarida so'nggi yillarda ko'plab ingliz tilidagi dasturlar tashkil etildi, bu intellektual resurslarni jalb qilish uchun kurashning eng muhim omillaridan biridir.

O'qituvchilar va ma'muriy xodimlarning mobilligini kengaytirish hokimiyatning qo'llab-quvvatlashi bilan mumkin. Bunday tashabbuslarning maqsadi yangi o'quv dasturlarining Yevropa tomonlarini rivojlantirish vamavzu tarmoqlarida hamkorlik qilishdir. Bunday davlat

<https://conferencea.org>

siyosati ikkinchisini taqqoslash va xalqarolashtirish orqali ta'lim sifatini oshirishga yordam beradi[5].

Hukumatlar va universitetlar to'g'ridan-to'g'ri xalqaro miqyosdagi strategiyalarni ishlab chiqadilar, bu yerda ular aniq harakat qilishlari kerak bo'lgan miqdoriy va sifat ko'rsatkichlari ko'rsatiladi:

- hamkor universitetlar bilan qo'shma ta'lim dasturlari soni;
- chet ellik talabalar soni;
- akademik dasturlar;
- mobillik;
- chet ellik talabalar uchun moslashish dasturlari;
- mobillik dasturlarining potensial ishtirokchilari uchun til kurslariva boshqalar.

Buyuk Britaniya hukumati ushbu yo'nalishda faol siyosat olib bormoqda. Bugungi kunda ikkita asosiy moliyalashtirish manbalari mavjud:

- Global Global Challenges Research Fund;
- Newton Fund.

Ikkala mablag'lar ham Buyuk Britaniya hukumati tomonidan qo'llab-quvvatlanadi va qo'llab-quvvatlashga qaratilgan.

Britaniya Kengashi 2016 yilda oliy ma'lumotni xalqarolashtirishga jalb qilingan mamlakatlar soni tobora ortib borayotganligini ko'rsatdi:

23 mamlakatda talabalarning akademik mobilligini rivojlantirishning samarali usullari mavjud. Eng mashhur mamlakatlar Avstraliya, Germaniya, Buyuk Britaniya va Xitoy[6].

Akademik mobillikni rivojlantirish vositalari quyidagilardir:

- Yevropa kredit o'tkazish tizimi - o'rganilayotgan materialning shaffofligini, taqqoslanuvchanligini va shunga muvofiq ravishda malakalarni akademik tan olish imkoniyatini ta'minlaydi. Tizim Yevropaning ERASMUS dasturi doirasida 1988 yilda paydo bo'lgan. O'quv dasturlarining taqqoslanuvchanligi talabalarga o'z malakalariga mos keladigan dasturlarni tanlashga imkon beradi, bu dasturlar muvaffaqiyatli bajarilishi sharti bilan o'z universitetlarida o'tgan materiallar sifatida hisoblanadi;
- Diplomga qo'shimcha - olingan ta'lim mavzusi, darajasi, mazmuni haqida to'liq ma'lumot beradi. Ilova talabalarning akademik mobillik darajasini va bitiruvchilarning mehnat bozoridagi mobilligini oshiradi;
- ikki tomonlama diplomlar - bu o'quvchilarga bir akademik o'qish davrida (3-5 yil) ishlab chiqilgan qo'shma akademik dasturga muvofiq ikkita oliy o'quv yurtini (ikkita oliy ma'lumot diplomini olish) tugatish imkoniyatini beradi.

Hamkor universitetlar o'rtasida tuzilgan shartnomalarga muvofiq, talaba 1-2 yil davomida partner universitetda o'qishi va ikki marotaba yakuniy davlat attestatsiyasidan o'tishi kerak

(tayanch universitetida va partner universitetida) yoki komissiya tomonidan bir marotaba davlat imtihonlarini topshirishi kerak, uning tarkibiga bazaviy universitet va partner universitet vakillari kiradi.

Yuboruvchi va qabul qiluvchi universitetlarning Yevropaning mobillik amaliyotida o'zaro ta'sirini muvofiqlashtirish uchun Ta'lim to'g'risida Shartnoma rasmiy hujjat sifatida kiritilgan. Shartnoma yuboruvchi universitetning harakat koordinatori va talabaning o'zi tomonidan to'ldirilishi va imzolanishini o'z ichiga oladi. Ushbu hujjat tavsiya etilgan o'quv dasturi ikkala universitet tomonidan kelishilganligini tasdiqlaydi.

Chet ellik talabalarning mahalliy universitetlardagi dastlabki kunlaridanoq, ular uchun odatiy bo'lmagan ijtimoiy-madaniy, lingvistik va milliy muhitda bo'lishadi, ular imkon qadar tezroq moslashishlari kerak bo'ladi. Shu sababli, chet ellik talabalar uchun o'quv jarayonini muvaffaqiyatli boshqarish moslashish muammosini hal qilishning ajralmas qismidir. Samarali moslashuv chet ellik talabalarning ta'lim sifati va darajasini oshiradi, bilim, ko'nikma va malakalarni egallashga yuqori turtki beradi

- talabalar va o'qituvchilar uchun grantlar tizimini yaratish va rivojlantirish;
- akademik harakatchanlikning tashkiliy mexanizmlari va universitet ichidagi normativ-uslubiy ta'minotini takomillashtirish;
- talabalarning mamlakatlar va muayyan universitetlardagi ta'lim mazmuni haqida maksimal darajada xabardorligini ta'minlash;
- chet tillari, xalqaro munosabatlar va mintaqashunoslik fanlarini o'rganishni rag'batlantirish;
- xorijda ta'limning oliy ta'lim o'quv dasturlari bilan integratsiyalashuvi;
- universitetlar o'rtasida hamkorlikni davom ettirish;
- xorijliklarni qo'llab-quvvatlash infratuzilmasini yaratish;
- zarur ijtimoiy-maishiy sharoitlarni yaratish;
- universitet ichidagi harakatchanlikni baholash tizimini ishlab chiqish;
- akademik almashinuv dasturlarida ishtirok etish uchun tanlov tashkil etish va o'tkazish.

Bunday ta'lim siyosatini amalga oshirish natijasidagina talabalar akademik harakatchanlikning to'laqonli ishtirokchisiga aylanadi, ta'lim dasturlarining sifati, jozibadorligi va raqobatbardoshligi ortadi.

Shunday qilib, yuqoridagilarni umumlashtirib, biz ta'limini modernizatsiya qilish munosabati bilan talabalarning akademik harakatchanligi o'quv jarayonini tashkil etishning umumiy shakliga aylanib bormoqda degan xulosaga kelishimiz mumkin.

Adabiyotlar:

1. Bogoslovskiy I.V., Pisareva S.A., Tryapishina A.P. Akademicheskaya mobilnost: realizatsiya v Bolonskom protsesse: Metod. posobie dlya studentov. — SPb.: Izd-vo RGPU im. A.I.Gersena, 2007. — 55 s.
2. Agishev R.R. Программы академической мобильности: особенности и возможности // Распространение Болонского процесса: от деклараций к внедрению на практике: В 3 ч. Ч. 2. Tendensii razvitiya Bolonskogo protsessa, yego instrumenty i opyt vnedreniya. — Kazan: KGTU im. A.N.Tupoleva, 2008. — S. 103-110.
3. Kenjaeva X. P. FUQAROLIK MADANIYATI MEZONLARI SHARQFALSAFASI TALQINIDA //Academic research in educational sciences. – 2021. – T. 2. – №. 3.
4. Jabborova O. I., Kenjaeva X. P. Ekologicheskie mirovozzreniya Ibn Sinoy //Международный журнал гуманитарных и естественных наук. – 2018. – №. 5-2.
5. Kenjaeva X. P., Tojiev F. I., Juraev B. N. ROL JENIICHIN V SOZDANII I RAZVITII DEMOKRATICHESKOGO OBICHESTVA V UZBEKISTANE //Innovatsii v texnologiyax i obrazovanii. – 2014. – S. 119- 123.
6. Khajieva I. et al. Foreign language competenceformation of the future teacher of vocational education in the information and educational environment //European Journal of Molecular & Clinical Medicine. – 2020. – T. 7. – №. 2. – S. 360-365.